

„Vaba tuul“ RT „Estonias“

Kevadhooaja lõpul tõi RT „Estonia“ lavale I. Dunajevski opereti „Vaba tuul“ (Vinnikovi, Krahti ja Tipoti libreto). Et meie juhtiva muusikalavastuste teatri opereti-repertuaar koosnes seni ainult lääne autorite loomingust, on nõukogude opereti lavastamine kõigiti tervitavaks sündmuseks meie teatrielus.

Nõukogude operetti iseloomustab eeskätt ideelisus, uus, optimistlik elutunnetus, tihe side tegelikkusega, elujaatav huumor ja terav poliitiline satiir. Nõukogude operetti ei taotle klassiühiskonna elu idealiseerimist, klassivastuolude kinnimätsimist, nagu näeme seda enamiku lääne operettide juures. Nõukogude opereti tegelasteks ei ole mitte blaseerunud aristokraadid, suurmaailmadaamid ja ideelagedad veiderdajad, vaid töötav, loov ja võitlev rahvas. Ja sellisena kujutab endast nõukogude operetti võrreldes meil seni tuntud kodanliku lääne operettidega täiesti uut kvaliteeti.

I. Dunajevski operetti „Vaba tuul“ kujunes lühikese ajaga üheks mängitavamaks muusikaliseks komöödiaks nõukogude heliloojate sõjajärgsest operetiloomingust. Selle põhjuseks on operetti võitlev ideelisus, muusika lihtsus ja viisirikkus, samuti aga ka operetti libreto süžee aktuaalsus ja elulähedus.

Operetti „Vaba tuul“ sündmustik käsitleb sõjajärgset olukorda ühes Vahemereärses sadamalinnas, kus sõjaaegne fašistlik terror on asendunud uue ikke — Ameerika imperialismi poliitilise ja majandusliku survega. Operetti peategelane — **r a h v a s**, kes sõja-aastail kangelaslikult võitles oma vabaduse eest, kelle parimad pojad ja tütreid rahvasujate ridadest külvasid kättemaksu fašistlikele rõhujatele — jätkab ka uues olukorras leppimatut võitlust fašiste asendanud ookeanitaguste vallutajate ja nende kohalike käsilaste vastu. Me näeme, kuidas sõjaaegsete heitluste juht, tuline patrioot ja rahvakangelane Stefan Tasuja koos rahvaga seisab kindlalt valvel oma kodumaa sõltumatuse eest, kuidas raskest jältamise ja surve olukorras lihtsad inimesed suure otsustavuse ja andumusega võitlevad oma õiguse, vabaduse ja tuleviku eest. Nende võitluse innustajaks on, nagu sõja-aastailgi, maailma demokraatliku leeri eesotsas seisev Nõukogudema. Seda vihatavam on ookeanitaguste imperialismi peaagendi Chesterfieldi ja ta truualamlike sabarakude-rahvareetjate osa, kelle sihiks on oma klassihuve päästa ja suruda rahvas Marshalli plaani silmusesse. Kahe leeri vaheline võitlus, mis avaldub konkreetset maal, millele sai osaks pärast teist maailmasõda dollaribloki poliitiline ja majanduslik sissetung, vabadustarmastava rahva ja orjastajate kokkupõrge ning rahva lähenev võit oma ikestajate üle, on teose peaideeks. Marko ja Stella isiklik vahekorid etendab säärase üldrahvalike probleemide kõrval ainult teisejärgulist osa.

Lavastaja E. Uuli tööd teose põhiidee õigel ja teraval esiletoomisel

mendid, nagu laulustseen näitleja Gallega, üksmeelne otsus abistada partisanileks Klementinat ja finaalistseen — kõiges selles oli rohkem välist, näitlikku ja kohati tinglikkugi. Rahva käitumist ei määratud sel määral sisemine veendumus ja aktiivsus kui väline, sageli statistlik imperatiiv.

Fašismivastane võitlus tõstis rahvaste hulgast esile tuhandeid uljaid partisanijuhte-kangelasi, Üks sääraseid on Stefan Tasuja, alias madrus Marko. Mida aga suutis anda A. Aasma Marko? Kahjuks vähe. Me ei tundnud temas rahvajuhti, võitlejat, kes jäägitult on andunud oma õilsale ideele. Aasma Markos prevaleeris üsna „roheline“ ja kogemusteta nooruk, kelle peaprobleemiks oli ja jäigi Stella. Ei olnud kuidagi usutav, et Marko oli Stefan Tasuja, oli rasketes partisanilahinguis karastunud rahvakangelane, kelle tabamiseks rakendas kohalik imperialistide agentuur kõik vahendid. Kõrvuti säärase suurepärase kujuga, nagu oli seda Raukase Cesaro Galle, kahvatus Marko tavalise „operetikangelase“ šabloonsele tase-mele. „Vaba tuule“ laulustseenis jäi mulje, et partisanijuht alles esmakordselt kuulis vastupanuliikumise võimsat hünni. Nõrk oli Marko esimene etteaste lõpupildis: ei saanud selgeks, kas oli peataolek tingitud Stella pärast või hirmust jältamisel. Vastutava osa usaldamine noorele näitlejale on kasuks näitleja kasvule, kuid arvesse võttes teose idee terviklikku mõjulepääsu, tulnuks lavastajal sm. Aasmale hoopis suuremat abi osutada.

Rahuldavaks ei saa pidada ka Stella kuju lahendamist Eesti NSV teenelise kunstniku O. Lundi poolt. Me ei näinud siin tütarlapselikult lihtsat madruselast, kellest üldises võitluses kasvab väärikas võitluskaaslane partisanijuhile Markole. Lundi kehastuses jäi Stella kuju tükeldatuks ning ei veennud ei seesmiselt ega väliselt. Ka temagi juures oli rohkem tunda isikliku õnne probleemi.

Operetti tegelasist mõjuvalma kuju esitas O. Raukas Cesaro Gallena. Siin oli tunda igas repiigis eesrindlikku haritlast, kes aktiivselt kaasa elab oma rahva saatusele. Ta kindel veendumus ja usk progressiivse idee — vaba tuule — võidusse, püstipäine trots kollaboratsioonistliku teatridireksiooni vastu, kes vallandas teda ustavuse pärast kodumaale, tema võitlusele kutsuv agitatsioon madruste hulgas ning vana võitlustraditsioonide elustamine — kõik see toob meile Galles esile oma kodumaale ja rahvale tuliselt andunud patrioodi. Mehise võitlejana, ja kus tarvis, elutarga ja heasüdamliku inimesena — sellisena sai Galle kuju lähedaseks igale teatrikülalisele.

Suurt sisemist kasvumist näidendi jooksul näeme Mihaj Pantšitšis. Lihtsameelsest maanoorukist, keda juba on asunud poksi ja markiisist pruudiga „ümber kasvutama“ Mikyks-džentlemeniks ta onu reetur Stan, kujuneb ühises võitluses oma rahva tubli poeg. Sellega on autorid tahtnud näidata maanoorsoo ühinemist proletaarsete madrustega ühtseks võitlusliiduks. A. Merling suutis siin anda usutava kuju, kes erineb lääne operettide poologa-

Mõnus madrustepaar Foma ja Filipp (E. Pärn ja J. Kepp) olid mehiselt oma osa kõrgusel. Rea-mere-meestena oli neile lähedane rahva saatus, nad tundsid muret partisanilese perekonna pärast ja naersid välja ookeanitagusest „uuest kultuurist“ nakatunud maniakke kohalikus „kõrgemas seltskonnas“. Selle kõrval oli neis aga ka šabloonset „meremeheromantikast“ tulenevaid puudusi, nagu näiteks alatine stepitants ja sagedane „sukeldumine“.

„Dollariplatsumine“ kohaliku staabi nähtamatuks ülemaks on „eraiisk“ mr. Chesterfield. Ta on nende anastuslike plaanide elluviijaid Euroopa mandril, mida sepitsetakse Wallstreeti sõjaõhutajate kabinettides. Tema kavatsused olid selgesti märgitud ta vastuvõtutoas asetsevatele maakaardile. Siin näeme ilmekalt, kui vähe on vahet Ameerika imperialistide ja haledalt läbi-kukkunud hitlerlaste maailmavallutuse plaanide vahel. Mr. Chesterfield armastab tegelda tavaliselt varjatult, juhtida intriige teiste kaudu. Alles rahvajõudude tugevus ja ta käskute saamatus sunnib teda lõpuks ise astuma „ametkohuste täitmisele“. Selle imperialisti-kiskija osaga, ta kavaluse, jõhkru ja alatusega tuli P. Mägi hästi toime. Veelgi suurema mõju saavutamiseks oluaks näitlejale kasulik vähem kriipsutada oma mängus alla närvlikkust, mis paiguti ülepakutuna ei lasknud „eraiisku“ lurjuslikkust küllalt selgesti ja vastikust äratavalt esile tuua.

Chesterfieldi ustavaks abiliseks ja kohapealse „isamaalise“ suurkanaluse esindajaks on laevaseltsi peadirektor Georg Stan (olnuks tüüpiline kui ta ise ennast ja ta kaaslased, eriti aga Chesterfield kutsunuks teda mitte Georg Stan vaid Džorž Stän) H. Malmstein Stanis oli vähe alatust ja oma võimuse väliselt kindlat dollariperemeeste paikkondlikku esindajat. Rohkem oli temas „keskmises eas“ vana-poissi, õnnetu armastajat, kui kõiki vahendeid isamaa mahamüümiseks rakendavat kvislingit.

Stani endine armuke, nüüd tema poolt Mihajile kupeldatav pruut markiis de Saint-Clou oli I. Põdra poolt antud tabavalt ja õigesti. Selle poolmaailmadaami keigarlik uhkeldamine oma „vana prantsuse päritoluga“, ta saagiahnus ja haraklik välimus tegid ta vihatavaks ja ühteaegu naeruväärseks kui kõduneva vana maailma degenererunud esindaja.

Vähemate osade täitjad: ühesilmine politseinuhk (V. Luts), alati „teenistusevalmis“ politseikomissar (J. Jürjo) ja kõrtsiperemees (J. Johanson) tulid oma ülesannetega hästi toime ja aitasid omalt poolt rikastada rahvasaenuliste elementide võlgast leeri.

Orkester T. Targamaa hoolikal juhtimisel täitis üldises ansambelis oma osa korrektselt. Lavakujunduses tundus sadamakõrts „Seitsmendas taevas“ liiga esinduslikuna selleks, et olla rahva kogumispaigaks. Operetti kõlavuseks ja tegevuse tihendamiseks oleks vajalik teha nii tekstis kui ka muusikas (aga ka vaheaegades!) veelgi koondamist. Praegune neli tundi kestev etendus ei mõju soodustava tegurina.

Kokkuvõttes tuleb tunnustada RT „Estonia“ järelejäudmist „Vanemuise-

line satiir. Nõukogude operett ei taotle klassiühiskonna elu ideali-seerimist, klassivastuolude kinni-mätsimist, nagu näeme seda ena-miku lääne operettide juures. Nõu-kogude opereti tegelasteks ei ole mitte blaseerunud aristokraadid, suurmaailmadaamid ja ideelagedad veiderdajad, vaid töötav, loov ja võitlev rahvas. Ja sellisena kujutab endast nõukogude operett võrreldes meil seni tuntud kodanliku lääne operettidega täiesti uut kvaliteeti.

I. Dunajevski operett „Vaba tuul“ kujunes lühikese ajaga üheks märgitavamaks muusikaliseks ko-möödiaks nõukogude heliloojate sõjajärgsest operetiloomingust. Selle põhjuseks on opereti võitlev idee-lisus, muusika lihtsus ja viisirikkus, samuti aga ka opereti libreto süžee aktuaalsus ja elulähedus.

Opereti „Vaba tuul“ sündmustik käsitleb sõjajärgset olukorda ühes Vahemereäärses sadamalinnas, kus sõjaaegne fašistlik terror on asen-dunud uue ikke — Ameerika impe-rialismi poliitilise ja majandusliku survega. Opereti peategelane — r a h v a s, kes sõja-aastail kangelas-likult võitles oma vabaduse eest, kelle parimad pojad ja tütreid rahvatasujate ridadest külvasid kätemaksu fašistlikele rõhujatele — jätkab ka uues olukorras leppimat- uut võitlust fašiste asendanud ookeanitaguste vallutajate ja nende kohalike käsilaste vastu. Me näeme, kuidas sõjaaegsete heitluste juht, tuline patrioot ja rahvakangelane Stefan Tasuja koos rahvaga seisab kindlalt valvel oma kodumaa sõltu-matuse eest, kuidas raskest jälita-mise ja surve olukorras lihtsad inimesed suure otsustavuse ja andu-musega võitlevad oma õiguse, vaba-duse ja tuleviku eest. Nende võit-luse innustajaks on, nagu sõja-aas-tailgi, maailma demokraatliku leeri eesotsas seisev Nõukogudemaa. Seda vihatavam on ookeanitaguse imperialismi peaagendi Chesterfieldi ja ta truualamlike sabarak-kude-rahvareetjate osa, kelle sihiks on oma klassihuve päästa ja suruda rahvas Marshalli plaani silmusesse. Kahe leeri vaheline võitlus, mis avaldub konkreetsetl maal, millele sai osaks pärast teist maailmasõda dollaribloki poliitiline ja majandus-lik sissetung, vabadustarmastava rahva ja orjastajate kokkupõrge ning rahva lähenev võit oma ikes-tajate üle, on teose peaideeks. Mar-ko ja Stella isiklik vahekord eten-dab säärase üldrahvalike probleemide kõrval ainult teisejärgulist osa.

Lavastaja E. Uuli tööd teose põhi-idee õigel ja teraval esiletoomisel saab lugeda kordaläinuks ainult osaliselt. Kuigi rida tegelasi, nagu vana näitleja, mõnus madrustepaar, ema Klementina andsid õnnestunud, teose ideele vastavad lavakujud, oli opereti põhiidee siiski välja toodud poolikult. Me ei tundnud küllalt sel-gesti peategelases rahvas seda sise-mist võitlusvaimu orjastajate vastu, vihkamisleeki, mis oli karas-tunud juba sõjapäevil, jõudu, mida ei suuda murda ei chesterfieldi-taolised kolonisaatorid ega nende koha-likust kodanlusest ümmardajad. „Estonia“ rahvas jäi pigem lõbusaks kihluspeoliste seltskonnaks kui vabadusearmastuse ideest kantud võitlevaks rahvaks. Olulised mo-

me ei tundnud temas rahvajärgi, võitlejat, kes jäägitult on andunud oma õilsale ideele. Aasma Markos prevaleeris üsna „roheline“ ja koge-musteta nooruk, kelle peaproblee-miks oli ja jäigi Stella. Ei olnud kuidagi usutav, et Marko oli Stefan Tasuja, oli rasketes partisanilähin-guis karastunud rahvakangelane, kelle tabamiseks rakendas kohalik imperialistide agentuur kõik vahen-did. Kõrvuti säärase suurepärase kujuga, nagu oli seda Raukase Ce-saro Galle, kahvatus Marko tavalise „operetikangelase“ šabloonsele tase-mele. „Vaba tuule“ laulustseenis jäi mulje, et partisanijuht alles es-makordselt kuulis vastupaaniliiku-mise võimsat hünni. Nõrk oli Mar-ko esimene etteaste lõpupildis: ei saanud selgeks, kas oli peataolek tingitud Stella pärast või hirmust jälitamisel. Vastutava osa usalda-mine noorele näitlejale on kasuks näitleja kasvule, kuid arvesse võt-tes teose idee terviklikku mõjule-pääsu, tulnuks lavastajal sm. Aas-male hoopis suuremat abi osutada.

Rahuldavaks ei saa pidada ka Stella kuju lahendamist Eesti NSV teenelise kunstniku O. Lundi poolt. Me ei näinud siin tütarlapselikult lihtsat madruselast, kellest üldises võitluses kasvab väarikas võitlus-kaaslane partisanijuhile Markole. Lundi kehastuses jäi Stella kuju tükeldatuks ning ei veennud ei seesmiselt ega väliselt. Ka temagi juures oli rohkem tunda isikliku õnne probleemi.

Opereti tegelasist mõjuvalma kuju esitas O. Raukas Cesaro Gallena. Siin oli tunda igas repliigis eesrind-likku haritlast, kes aktiivselt kaasa elab oma rahva saatusele. Ta kindel veendumus ja usk progressiivse idee — vaba tuule — võidusse, püstipäine trots kollaboratsioonisti-ku teatridireksiooni vastu, kes val-landas teda ustavuse pärast kodu-maale, tema võitlusele kutsuv agi-tatsioon madruste hulgas ning va-nade võitlustraditsioonide elusta-mine — kõik see toob melle Galles esile oma kodumaale ja rahvale tulisel andunud patrioodi. Mehise võitlejana, ja kus tarvis, elutarga ja heasüdamliku inimesena — sel-lisena sai Galle kuju lähedaseks igale teatrikülastajale.

Suurt sisemist kasvamist näidendi jooksul näeme Mihasi Pantšitšis. Lihtsameelsest maanoorukist, keda juba on asunud poksi ja markiisist pruudiga „ümber kasvatama“ Mikyks-džentlemeniks ta onu ree-tur Stan, kujuneb ühises võitluses oma rahva tubli poeg. Sellega on autorid tahtnud näidata maanoor-so ühinemist proletarsete madrus-tega ühtseks võitlusliiduks. A. Mer-ring suutis siin anda usutava kuju, kes erines lääne operettide poologa-rast ja saamatust „teisest armasta-jast“. Kui kõnelda A. Meringu puu-dustest, siis tuleks näitlejal veelgi enam tähelepanu osutada vana ru-tiini väljajuurimisele, mis kohati siiski kipub välja lööma. S. Sooääre sadamakõrtsi teenijatar Pepita aitas hästi kaasa onu Stani „kasvatuse“ mõjude likvideerimisele Mihasi juu-res ning andis õnnestunud ja tõe-truu kuju. Võitluses Stani kui lur-juse ja reetja tõelise palge paljasta-misel oli Sooääre Pepita oma kaas-lasele ausaks ja nupukaks abiliseks. Meeldejäädvalt tuli toime oma osaga ka E. Meil partisanilise Klemen-tinana.

nende anastuslike plaanide elluvii-jaid Euroopa mandril, mida sepitse-takse Wallstreeti sõjahutajate ka-binettides. Tema kavatsused olid selgesti märgitud, ta vastuvõtutoas asetsevale maakaardile. Siin näeme ilmekalt, kui vähe on vahet Ameer-ika imperialistide ja haledalt läbi-kukkunud hitlerlaste maailmavallu-tuse plaanide vahel. Mr. Chester-field armastab tegelda tavaliselt varjatult, juhtida intriige teiste kaudu. Alles rahvajõudude tugevus ja ta käsikute saamatus sunnib teda lõpuks ise astuma „ametkohuste täitmisele“. Selle imperialisti-kiskja osaga, ta kavala, jõhkruuse ja ala-tusega tuli P. Mägi hästi toime. Veelgi suurema mõju saavutamiseks oluaks näitlejale kasulik vähem kriipsutada oma mängus alla närv-likkust, mis paiguti ülepakutuna ei lasknud „eraisiku“ lurjuslikkust küllalt selgesti ja vastikust ärata-valt esile tuua.

Chesterfieldi ustavaks abiliseks ja kohapealse „isamaalise“ suur-kodanluse esindajaks on laevaseltsi peadirektor Georg Stan (olnuks tüü-piline kui ta ise ennast ja ta kaas-lased, eriti aga Chesterfield kutsu-nuks teda mitte Georg Stan vaid Džorž Stän) H. Malmstein Stanis oli vähe alatust ja oma võimuse väli-selt kindlat dollariperemeeste paikkondlikku esindajat. Rohkem oli temas „keskmises eas“ vana-poissi, õnnetut armastajat, kui kõiki vahendeid isamaa mahaütümiseks rakendavat kvisingit.

Stani endine armuke, nüüd tema poolt Mihasiile kuldetatud pruut markiis de Saint-Clou oli I. Põdra poolt antud tabavalt ja õigesti. Selle poolmaailmadaami keigarlik uhkel-damine oma „vana prantsuse pärit-oluga“, ta saagiahnus ja haraklik välimus tegid ta vihatavaks ja ühte-aegu naeruväärseks kui kõduneva vana maailma degenererunud esin-daja.

Vähemate osade täitjad: ühesilm-ne politseinuhk (V. Luts), alati „tee-nistusevalmis“ politseikomissar (J. Jürge) ja kõrtsiperemees (J. Johan-son) tulid oma ülesannetega hästi toime ja aitasid omalt poolt rikas-tada rahvavaenuliste elementide võigast leeri.

Orkester T. Targamaa hoolikal juhtimisel täitis üldises ansamblis oma osa korrektselt. Lavakujundu-ses tundus sadamakõrts „Seitsmen-das taevas“ liiga esinduslikuna sel-leks, et olla rahva kogumispagaks. Opereti kõlavuseks ja tegevuse tihendamiseks oleks vajalik teha nii tekstis kui ka muusikas (aga ka vaheaegades!) veelgi koondamist. Praegune neli tundi kestev etendus ei mõju soodustava tegurina.

Kokkuvõttes tuleb tunnustada RT „Estonia“ järelejõudmist „Vanemuisele“ ja „Endlale“ operetirepertu-aari alal. Kuna käesolev operett on „Estoniale“ esimene nõukogude ope-rett, siis on ka arusaadav lavastaja ja näitlejate juures veel teatav kinniolemine kodanliku opereti ru-tiinis. See asjaolu kohustab nii la-vastajat kui kogu kollektiivi täie tõsiduse ja püüdlikkusega suhtuma oma uudseisse ülesandesse, et õi-gesti ja lõpuni välja tuua kõike seda, mida antud teos endas kannab.

H. Kõrvits